

Akkervogeltellingen
op de akkers van het
Bergherbos in de winters
van 2017/18 en 2018/19

Maja Roodbergen
Olaf Klaassen

Sovon-rapport 2019/13

Akkervogeltellingen op de akkers van het Bergherbos winter 2017/18 en 2018/19

Maja Roodbergen & Olaf Klaassen

Dit rapport is samengesteld in opdracht van
Natuurmonumenten Achterhoek

En financieel ondersteund door:

Colofon

© Sovon Vogelonderzoek Nederland 2019

Dit rapport is samengesteld in opdracht van Natuurmonumenten Achterhoek

Wijze van citeren: Roodbergen M. & Klaassen O. 2019. Akkervogeltellingen op de akkers van het Bergherbos; winter 2017/18 en 2018/19. Sovon-rapport 2019/13. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

Illustratie omslag: Olaf Klaassen & Hans Schekkerman (Geelgors)

Opmaak: John van Betteray, Sovon Vogelonderzoek Nederland

ISSN-nummer: 2212 5027

Sovon Vogelonderzoek Nederland

Toernooiveld 1

6525 ED Nijmegen

e-mail: info@sovon.nl

website: www.sovon.nl

Niets uit dit rapport mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar worden gemaakt d.m.v. druk, fotokopie, microfilm, of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Sovon en/of opdrachtgever.

Inhoud

Dankwoord	2
Samenvatting	3
1. Inleiding	5
2. Gebied	7
3. Werkwijze	9
3.1. Doelstelling	9
3.2. Werkwijze	9
3.3. Bezoekdata- en tijden	9
3.4. Waarnemers	11
4. Resultaten	13
4.1. Soorten en aantallen per deelgebied	13
4.2. Toelichting per indicatorsoort	19
Literatuur	24
Bijlagen	25
Bijlage 1. Onderzochte soorten	25
Bijlage 2. Gewaskaarten seizoen 2017/18	26
Bijlage 3. Gewaskaarten seizoen 2018/19	29

Dankwoord

De akkervogeltellingen rondom het Bergherbos zijn financieel mogelijk gemaakt door het INTERREG-programma.

Veel dank gaat uit naar de deelnemende waarnemers: Edwin Witter, Gerbert Strang, Gerard Bruens, Erik Ernens, Frank Majoor, Gerard Jansen, Guido Janze en Gerard ter Heijne. Karel van der Heijden

(Natuurmonumenten) wordt bedankt voor het begeleiden, faciliteren en het verzorgen van de vergunningen. Wolf Teunissen dacht mee met de opzet van het project en Lara Marx (beide Sovon) hielp bij het gereed maken van de digitale invoer en het maken van kaartmateriaal.

Samenvatting

Om zicht te krijgen op de effectiviteit van maatregelen voor wintervogels op de akkers rondom het Bergherbos zijn in de winters van 2017/18 en 2018/19 voor het zevende, respectievelijk achtste opeenvolgende jaar maandelijks akkervogeltellingen uitgevoerd. De akkers zijn hiervoor opgesplitst in zes deelgebieden die minutieus zijn uitgekamd. Waarnemingen van vogels die binding vertonen met de akkers zijn op puntniveau ingetekend en digitaal opgeslagen ten behoeve van toekomstige analyses. Er is een soortenlijst gehanteerd van typische akkervogelsoorten, met speciale aandacht voor Patrijs en Geelgors. De tellingen zijn uitgevoerd door lokale vogelaars onder coördinatie van Sovon en Natuurmonumenten. In dit rapport wordt kort verslag gedaan van de tellingen in de winters van 2017/18 en 2018/19. Geelgors en Patrijs worden kort nader besproken. Een analyse valt nog buiten het kader van de onderhavige opdracht.

In de winter van 2017/18 namen de aantallen

Geelgorzen in de loop van de winter toe, tot in januari. Daarna namen de aantallen rap af; in april werden nauwelijks nog Geelgorzen geteld.

Winter 2018/19 liet een ander beeld zien en kenmerkte zich door een aantalspiek van Geelgorzen aan het begin van het seizoen, om in de loop van de winter snel in te zakken. Dit patroon duidt op een geringe voedselbeschikbaarheid, zoals waarschijnlijk ook in de seizoenen 2014/15 en 2015/16 het geval was. Het gemiddelde aantal Geelgorzen per telling lag met 9 vogels per telling duidelijk lager dan voorgaand seizoen (toen 16 vogels per telling).

In 2017/18 werden in totaal 26 Patrijzen geteld, waaronder twee kluchten van 7 individuen in Kilder en één klucht van 9 individuen in Zeddam.

In 2018/19 zijn alleen in de Zeddammerakkers Patrijzen waargenomen (2 individuen in maart). Hoewel dit aantal een stuk lager lag dan dat van het vorige seizoen is het bemoedigend dat ze na 2 jaar afwezigheid (2015/16 en 2016/17) nog steeds worden waargenomen.

1. Inleiding

Het Bergherbos heeft een rijke bosvogel- en roofvogelstand (o.a. de Boer 2011 en Klaassen 2015). De akkers rondom het bos hebben een grote potentie voor akkervogels, zowel in het broedseizoen als daarbuiten (Klaassen 2016). Op deze akkers worden door Natuurmonumenten beheermaatregelen getroffen die moeten leiden tot een verbetering van de akkervogelstand in dit gebied. Om zicht te krijgen op de effectiviteit van deze maatregelen worden de aantallen vogels die in de winter gebruik maken van het gebied gevolgd in opdracht van Natuurmonumenten, in het kader van het Interregproject “Zicht op heden en verleden”. Meer in detail wordt bij Patrijs en Geelgors onderzocht of deze maatregelen ook van invloed zijn op de lokale broedpopulatie. De volgende onderzoeksvragen zijn geformuleerd:

1. Wat is het huidige belang van de akkers voor vogels?
2. Wat is het effect van de beheermaatregelen op de winterpopulatie van akkervogels?
3. In hoeverre is de gehanteerde gewaskeuze hierop van invloed?
4. Leiden de beheermaatregelen ook tot veranderingen in de roofvogelpopulatie tijdens het winterseizoen?
5. Leiden de maatregelen ook tot veranderingen in de broedpopulatie van Patrijs en Geelgors na het winterseizoen en zijn er gevolgen zichtbaar van de maatregelen op het uiteindelijke broedsucces van deze soorten in het gebied?

In de winter van 2011/12 is een begin gemaakt met tellingen om de uitgangssituatie voor invoering van de beheermaatregelen vast te leggen (Klaassen 2012). In de winters er na zijn deze tellingen herhaald. Op alle akkers zijn, ongeacht of ze in beheer zijn van Natuurmonumenten of niet, vogels geteld en ingetekend op kaart. De tellingen zijn uitgevoerd onder coördinatie van Sovon en Natuurmonumenten. De coördinator nam ook deel aan de tellingen om de telmethode uit te testen en de vrijwilligers zo goed mogelijk te kunnen instrueren. Met ingang van 2014/15 wordt ook de aanwezigheid van loslopende honden tijdens de telling geregistreerd.

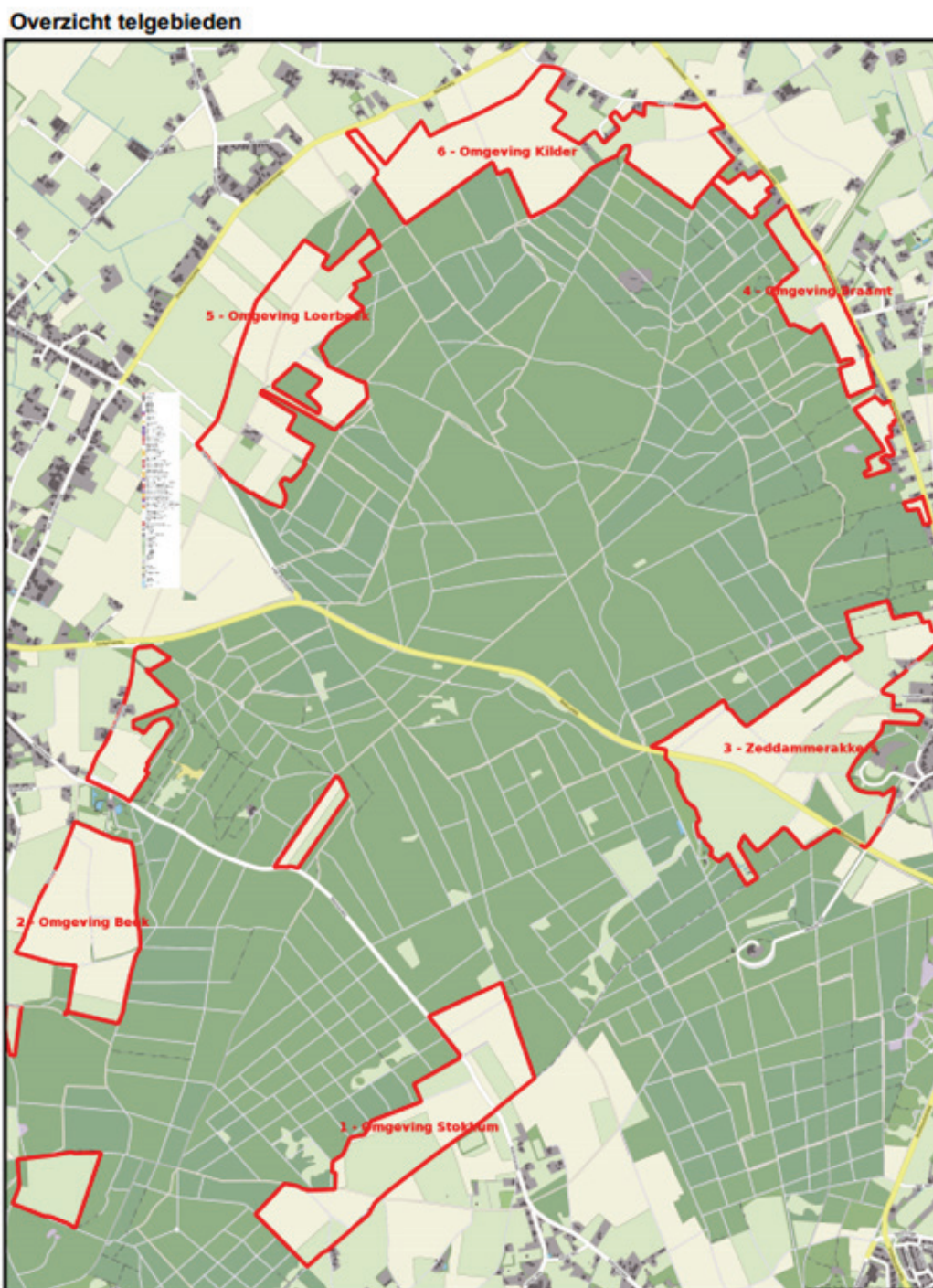
In dit rapport wordt kort verslag gedaan van de tellingen uit de laatste twee onderzoeksjaren (2017/18 en 2018/19). In hoofdstuk 2 wordt de gebiedsindeling gepresenteerd. In hoofdstuk 3 volgt een uiteenzetting van de methode en verwerking van de gegevens. In hoofdstuk 4 worden de resultaten gepresenteerd en kort toegelicht. Een analyse valt nog buiten het kader van de onderhavige opdracht.

De productie van het kaartmateriaal en de dataverwerking van de stippen is uitgevoerd met een door Sovon ontwikkelde website-invoer (WSN). Alle gegevens zijn opgeslagen in het kantoor van Sovon te Nijmegen.

2. Gebied

Een groot deel van het omliggende gebied van het Bergherbos bestaat uit akkers, die in het beheer zijn van Natuurmonumenten. Het beheer richt zich hier op traditionele graanteelt, waarbij onder andere geëxperimenteerd wordt met de gewaskeuze. Het cultuurland bestaat hiermee uit een mozaïek van graanakkers. De percelen worden doorsneden door zandwegen. Een deel van de akkers wordt aan agrariërs

verpacht. Hier wordt voornamelijk maïs en winterrogge geteeld. Op de door Natuurmonumenten beheerde akkers staat onder andere winterrogge, haver, gras/klaver en zomergerst. Daarnaast zijn enkele ruige graslanden aanwezig: de voormalige Zeddammerakker (WOGweide), de voormalige akker/grasland aan de Boterweg (Meursweide), en graslanden aan de Oude Eltenseweg bij Stokkum

Figuur 1. De zes deelgebieden, achtereenvolgens omgeving Stokkum, Beek, Zeddam, Braamt, Kilder en Loerbeek.

(betonfietspad). De akkers rond het Bergherbos, in totaal circa 200 hectare, zijn omwille van de tellingen opgesplitst in zes deelgebieden (figuur 1). Het gaat om omgeving Beek, omgeving Loerbeek, omgeving Kilder, omgeving Braamt, omgeving Zeddam

en omgeving Stokkum. De aangehouden telgebiedsgrenzen zijn in sommige gevallen iets ruimer dan de eigendomsgrenzen van Natuurmonumenten, vooral in de deelgebieden Zeddam en Stokkum.

3. Werkwijze

3.1. Doelstelling

Het doel van de tellingen is het in kaart brengen van het gebruik van de akkers door vogels tijdens het winterseizoen. Hiervoor zijn systematisch waarnemingen op puntniveau verzameld van vogels die binding vertoonden met de akkers. De nadruk lag hierbij op de typische akkervogelsoorten. Een lijst van de onderzochte soorten wordt gegeven in bijlage 1.

3.2. Werkwijze

Alle waarnemingen van vogels binnen de begrenzing van de afzonderlijke deelgebieden werden op veldkaarten op stipniveau individueel of als groep ingetekend en thuis digitaal ingevoerd via een door Sovon ontwikkelde website-invoer (Avimap). Voor iedere waarneming is onderscheid gemaakt in gedrag:

1. rustend
2. overvliegend
3. foeragerend
4. zingend
5. overig

Alleen vogels die binding met de akkers vertoonden werden genoteerd. Hieronder vielen ook vogels die zich in bosranden en singels bevonden. Dat zijn namelijk de plekken waar veel zangvogelsoorten de meeste tijd doorbrengen als ze niet op de akkers foerageren (vanwege de dekking, met oog op roofvogels, mensen en andere bronnen van gevaar). Overvliegende vogels werden alleen genoteerd als vermoed werd dat het om lokale vogels ging (dus b.v. geen overtrekkende ganzen).

Waarnemers werd verzocht extra gespist te zijn op waarnemingen van foeragerende vogels. Van een akker opvliegende vogels die zich voegden bij een groep in een aangrenzende bosrand of singel, werden als gehele groep ingetekend op de akker. Het gebied werd door de waarnemers lopend door-

kruist, waarbij regelmatig insteken werden gemaakt om de aanwezige vogels te laten opvliegen, in ieder geval op akkers met reliëf of gewas. Op deze manier werd elk gebied met behulp van een verrekijker echt `uitgekamd`. Bij roofvogels werd indien mogelijk leeftijd en/of geslacht genoteerd.

Er is voor aanvang van de tellingen een startoverleg geweest met de waarnemers. Hierbij zijn de ervaringen uit de eerste jaren geëvalueerd om de methode voor vervolgjaren te verfijnen. Tussentijds zijn ervaringen van de waarnemers uitgewisseld bij het rondmailen van de resultaten van de tellingen. Met ingang van 2014/15 wordt ook de aanwezigheid van loslopende honden tijdens de telling geregistreerd en doorgegeven aan Natuurmonumenten (gelijktijdig met het rondmailen van de resultaten van de tellingen).

3.3. Bezoekdata- en tijden

Het veldwerk vond in principe maandelijks plaats van november t/m april. Van sommige deelgebieden zijn echter geen gegevens aanwezig van de laatste 3 telrondes. Meestal werd gestart ongeveer een uur na zonsopgang. Als teldatum werd in principe de week na het midden van de maand aangehouden met een voorkeur voor een doordeweekse dag. De ervaringen van voorgaande seizoenen gaven aan dat - in sommige gebieden althans - recreatie verstorend kon zijn. De telperiodes waren:

Week 47
Week 51
Week 3
Week 7
Week 11
Week 16

In tabel 1 staan per winter per deelgebied de bezoekdata en -tijden weergegeven.

Tabel 1. Teldata- en tijden van de uitgevoerde akkervogeltellingen rond het Bergherbos in de winters van 2017/18 en 2018/19, onderverdeeld in zes deelgebieden.

Maand	nov	dec	jan		feb		mrt	apr		jun
Ronde	1	2	3	3a	4	4a	5	6	6a	
2017/18										
Beek	19-nov 09:16 10:23	24-dec 10:37 11:39	28-jan 10:37 11:41		3-mrt ² 14:09 15:17		27-mrt 10:27 11:32			
Braamt ³			8-jan 09:00 10:00	26-jan 09:00 10:00	21-feb 09:00 10:00		19-mrt 09:00 10:00	9-apr 09:00 10:00	25-apr 09:00 10:00	
Kilder	18-nov 08:42 10:00	23-dec 08:49 09:53	13-jan 08:21 09:57		10-feb 08:33 09:45		24-mrt 08:00 09:25			9-jun 08:00 10:00
Loerbeek ³		19-dec 10:00 11:00	8-jan 10:00 11:00	26-jan 10:00 11:00	21-feb 10:00 11:00		19-mrt 10:00 11:00	5-apr 10:00 11:00	25-apr 10:00 11:00	
Stokkum	30-nov 09:34 11:13	24-dec 10:00 12:00	21-jan 11:22 12:47		17-feb 11:25 12:45	22-feb 09:31 11:13	18-mrt 13:33 14:26	22-apr 11:08 12:10		
Zeddam	23-nov 08:20 11:00	21-dec 08:30 10:30	23-jan 08:30 11:30		19-feb 08:15 09:45		13-mrt 07:55 09:16	23-apr 07:28 09:03		
2018/19										
Beek	23-nov 11:00 12:00	30-dec 11:16 12:37	27-jan 11:52 13:15		23-feb 12:54 14:01					
Braamt ³	21-nov 10:00 10:30	2-jan ¹ 10:00 11:00	18-jan 10:00 11:00							
Kilder	17-nov 08:35 09:33	22-dec 08:59 10:15	19-jan 08:39 09:42		23-feb 07:49 08:45					
Loerbeek ³	21-nov 10:00 11:00	2-jan ¹ 10:00 11:00	18-jan 10:00 11:00		12-feb 10:00 11:00		19-mrt 10:00 11:00	20-apr 10:00 11:00		
Stokkum	23-nov 09:44 11:18	22-dec 09:58 11:35	20-jan 11:09 12:49		2-mrt ² 12:32 13:16					
Zeddam	22-nov 08:40 12:20	24-dec 09:08 11:12	21-jan 09:10 11:50				19-mrt 07:30 10:30			

¹ De decemberronde is begin januari uitgevoerd.² De februarironde is begin maart uitgevoerd.³ De tijdstippen van de tellingen zijn niet bijgehouden.

3.4. Waarnemers

Het veldwerk werd uitgevoerd door vogelaars uit de regio die bekend zijn met het gebied. In tabel 2 staan de waarnemers per deelgebied vermeld. In sommige gebieden gingen waarnemers gezamenlijk op pad.

De meeste waarnemers zijn waarnemers van het eerste uur (actief vanaf 2011/12), met uitzondering van Gerard Bruens (2014/15 eerste seizoen) en Erik Ernens en Frank Majoor (2017/18 eerste seizoen).

Tabel 2. Waarnemers van de akkervogeltellingen in de winters van 2017/18 en 2018/19 per deelgebied.

Deelgebied	Waarnemers
Omgeving Beek	Edwin Witter
Omgeving Loerbeek	Gerard Bruens
Omgeving Kilder	Gerbert Strang, Guido Janze
Omgeving Braamt	Gerard Bruens
Omgeving Zeddam	Gerard ter Heijne, Gerard Jansen
Omgeving Stokkum	Erik Ernens, Frank Majoor, Olaf Klaassen

4. Resultaten

In dit hoofdstuk worden de resultaten van de tellingen gepresenteerd. Hierbij is per gebied een overzicht gegeven van de vastgestelde soorten en aantallen. Voorts is voor Geelgors en Patrijs het verloop over het winterseizoen weergegeven en worden de resultaten vergeleken met eerdere seizoenen. Het is de bedoeling dat de resultaten in een toekomstige analyse worden geïnterpreteerd in relatie met beheermaatregelen en gewaskeuzes.

4.1. Soorten en aantallen per deelgebied

In onderstaande tabellen zijn de resultaten per winter per deelgebied gepresenteerd.

In deelgebied Beek (tabel 3) zijn in 2017/18 vijf en in 2018/19 vier tellingen uitgevoerd. In 2017/18 zijn in totaal 18 verschillende soorten vastgesteld, waarbij Vink, Keep en Geelgors het talrijkst waren. In 2018/19 zijn 19 verschillende soorten vastgesteld, met Vink, Houtduif en Keep als talrijkste soorten.

Tabel 3. Soorten en aantallen per bezoek in de winters van 2017/18 en 2018/19 in deelgebied Beek e.o. In maart 2019 en april 2018 en 2019 is niet geteld.

winter	soort	nov	dec	jan	feb	mrt	apr
2017/18	Blauwe Reiger				1		
	Buizerd	2					
	Torenvalk		2	1	2		
	Patrijs					4	
	Holenduif	2	3			9	
	Houtduif			7	40	10	
	Groene Specht				1		
	Graspieper	1					
	Witte Kwikstaart						17
	Zanglijster						2
	Grote Lijster		2	2	1	6	
	Koolmees	2					
	Kauw	16		10			8
	Zwarte Kraai	1	4	1			40
	Vink					13	212
	Keep						201
	Putter		1				
Geelgors	9	17	99	57	15		
2018/19	Blauwe Kiekendief		1				
	Buizerd	1		1	2		
	Torenvalk	1	2	2	1		
	Holenduif			7			
	Houtduif		73	6	15		
	Boomleeuwerik	10	1				
	Veldleeuwerik			2			
	Graspieper	8					
	Grote Lijster	2	2				
	Pimpelmees		2				
	Koolmees			1			
	Ekster					2	
	Kauw			25	8		
	Zwarte Kraai	2	1			2	
	Vink	25	394	173	8		
	Keep	25	1	10			
	Sijs		1				
Geelgors	2	2	2	25			
Rietgors			1				

Tabel 4. Soorten en aantallen per bezoek in de winters van 2017/18 en 2018/19 in deelgebied Loerbeek e.o. In november 2017 is niet geteld. In januari 2018 zijn 2 bezoeken gebracht. De telling van december 2018 vond plaats op 2 januari 2019.

winter	soort	nov	dec	jan	jan2	feb	mrt	apr
2017/18	Buizerd				1			
	Holenduif		12	17				3
	Houtduif		3	6				
	Groene Specht							1
	Kauw		30					
	Zwarte Kraai		6	10	10		5	5
	Vink		22					30
	Putter		20					
	Barmsijs (Grote of Kleine)		2					
	Geelgors		4					1
2018/19	Kokmeeuw			100				
	Holenduif					15	8	13
	Houtduif		20	53		20		
	Graspieper	85	15			40		
	Kramsvogel			1				
	Grote Lijster			2			2	
	Vink	20	40	100		35		
	Keep			50				
	Groenling		40	50				
	Putter	15						
	Geelgors	2	9			13		

Bij Loerbeek werden in 2017/18 vijf tellingen uitgevoerd (waarvan twee in januari), en werden in totaal 10 soorten waargenomen. De meest talrijke soorten waren Vink, Zwarte Kraai en Holenduif. In 2018/19 resulteerden zes tellingen in een totaal van 11 verschillende soorten. In die winter waren Vink, Graspieper en Kokmeeuw de talrijkste soorten.

In deelgebied Kilder zijn in 2017/18 tijdens vijf tellingen 26-27 verschillende soorten waargenomen (afhankelijk van of de barsijs een Kleine of een Grote Barsijs was). Tijdens een zesde telling in juni is nog een extra soort (Boomvalk) waargenomen. De talrijkste soorten waren Vink, Sijs en Groenling. In 2018/19 werden vier bezoeken gebracht en 17 soorten waargenomen. De grootste aantallen werden geteld van Veldleeuwerik, Groenling en Vink.

Tabel 5. Soorten en aantallen per bezoek in de winters van 2017/18 en 2018/19 in deelgebied Kilder e.o. In maart 2019 en april 2018 en 2018 en 2019 is niet geteld. In 2018 is in juni een extra bezoek gebracht.

winter	soort	nov	dec	jan	feb	mrt	apr	jun
2017/18	Buizerd		1					
	Torenvalk	1						
	Boomvalk							1
	Patrijs			14				
	Fazant					1		
	Holenduif		1	14			9	
	Houtduif	13					5	
	Veldleeuwerik	2	2		13	2		1
	Graspieper			2				
	Grote Gele Kwikstaart	1						
	Witte Kwikstaart					1		
	Winterkoning	1						
	Heggenmus					1		
	Kramsvogel					3		
	Grote Lijster			1	1			
	Koolmees	1						
	Ekster	2				1		
	Zwarte Kraai	2		1			4	
	Vink	7	7	50			4	
	Keep	1						
	Groenling	38						
	Putter	22						
	Sijs	50	3					
	Kneu	2						
	Barmsijs (Grote of Kleine)			2	1			
	Grote Barmsijs			2				
Kruisbek	1							
Geelgors	6	11	16					
2018/19	Buizerd		1					
	Houtduif	9	41	12	3			
	Groene Specht	1		1	1			
	Zwarte Specht	1						
	Boomleeuwerik	16	6	3	15			
	Veldleeuwerik	28	15	40	31			
	Graspieper	11	10	1	1			
	Zanglijster				1			
	Grote Lijster				1			
	Zwarte Kraai	1			1			
	Vink	1	18	8	42			
	Keep	16	1					
	Groenling		71	7				
	Putter		11					
	Sijs		15					
	Appelvink				2			
Geelgors	1	1		1				

Tabel 6. Soorten en aantallen per bezoek in de winters van 2017/18 en 2018/19 in deelgebied Braamt e.o. De telling van december 2018 vond plaats op 2 januari 2019. In november en december 2017 en in februari, maart en april 2019 is niet geteld. In januari en april 2018 zijn twee tellingen uitgevoerd.

winter	soort	nov	dec	jan	jan2	feb	mrt	apr	apr2
2017/18	Ooievaar								1
	Buizerd					1			
	Houtduif			4			1	11	
	Groene Specht					1			
	Boerenwaluw								4
	Zwarte Kraai							2	
	Vink						10		
	Groenling			50	8				
	Putter								2
	Geelgors					4			
2018/19	Havik			1					
	Houtduif			12					
	Graspieper	9	5	15					
	Ekster	1							
	Zwarte Kraai	2							
	Vink	1		3					

In Braamt zijn in 2017/18 zes (incl. extra tellingen in januari en april) en in 2018/19 drie tellingen uitgevoerd. In totaal zijn bij deze tellingen 10, respectievelijk zes verschillende soorten waargenomen, waarvan Groenling (2017/18) en Graspieper (2018/19) en Houtduif en Vink (beide winters) het talrijkst waren.

Zeddam is het rijkst aan soorten: tijdens zes (2017/18), respectievelijk vier (2018/19), tellingen werden maar liefst 40 en 36 verschillende soorten waargenomen. Talrijkste soorten waren Groenling, Geelgors en Vink (2017/18) en Vink, Houtduif en Geelgors (2018/2019).

Tabel 7. Soorten en aantallen per bezoek in de winters van 2017/18 en 2018/19 in deelgebied Zeddam e.o. In februari en april 2019 is niet geteld.

winter	soort	nov	dec	jan	feb	mrt	apr
2017/18	Buizerd	2		1	3		
	Torenvalk	2					1
	Patrijs				9	1	
	Watersnip			2			
	Houtsnip		1	1			
	Holenduif			2		2	
	Houtduif	11	15	9	6		
	Steenuil				1		
	Groene Specht			1	1		
	Boomleeuwerik	22		4			
	Veldleeuwerik				6		
	Boompieper						2
	Graspieper	2					2
	Winterkoning	1		1	1	1	
	Heggenmus		2		1		1
	Roodborsttapuit						2
	Merel	6	7	1	3	2	
	Kramsvogel		2				
	Zanglijster						1
	Grote Lijster	1		3	1	1	
	Tuinfluitter						1
	Zwartkop						1

Tabel 7. Vervolg.

winter	soort	nov	dec	jan	feb	mrt	apr
2017/18	Fitis						4
	Zwarte Mees	7	1				
	Pimpelmees	2	5		1		
	Koolmees	8	8	4	5	5	
	Ekster		2	3	2		
	Zwarte Kraai	5	4	3	13	2	
	Raaf			1			1
	Huismus				1		
	Vink	160	71	104	10		
	Keep			1			
	Groenling	203	230		7		
	Putter		40				
	Sijs	1		60			
	Kneu						11
	Barmsijs (Grote of Kleine)			1			
	Grote Barmsijs				18		
	Goudvink				3		
	Geelgors	28	2	14	17	19	18
2018/19	Blauwe Kiekendief		1				
	Sperwer	1					
	Buizerd	1	2	1		1	
	Torenvalk		1	1			
	Patrijs					2	
	Houtsnip		1				
	Holenduif	2	9			10	
	Houtduif	9	29	80		4	
	Groene Specht	1		1			
	Boomleeuwerik	26	22				
	Graspieper	62	27				
	Witte Kwikstaart					2	
	Winterkoning			1			
	Heggenmus			1		1	
	Roodborst	1	1	1		1	
	Roodborsttapuit					6	
	Merel	8	15	1			
	Kramsvogel	20					
	Zanglijster					1	
	Koperwiek		78				
	Grote Lijster		2			7	
	Tjiftjaf					1	
	Pimpelmees					2	
	Koolmees	8					
	Gaai		4			2	
	Ekster		2				
	Zwarte Kraai	3	15			7	
	Raaf		2				
	Spreeuw		42			3	
	Vink	83	123	292		27	
	Groenling		55	10			
	Putter	45					
	Kneu					30	
	Kruisbek	15					
	Geelgors	58	26	1		16	
	Rietgors					1	

Tabel 8. Soorten en aantallen per bezoek in de winters van 2017/18 en 2018/19 in deelgebied Stokkum e.o. De februari-telling van 2019 vond plaats op 2 maart 2019. In februari 2018 is een extra telling uitgevoerd. In maart en april 2019 is niet geteld.

winter	soort	nov	dec	jan	feb	feb2	mrt	apr
2017/18	Grote Zilverreiger		1					
	Blauwe Reiger	1		1	1			
	Buizerd	4		1	1	3		1
	Torenavalk	1	1	1			1	
	Kievit						4	
	Holenduif	31	1	15			11	2
	Houtduif	2					30	
	Grote Bonte Specht		1					
	Veldleeuwerik					1	15	
	Boompieper							3
	Graspieper	1					2	
	Gele Kwikstaart							3
	Witte Kwikstaart						19	2
	Heggenmus		2					
	Roodborst						1	
	Tapuit							1
	Merel			1				
	Kramsvogel					8		8
	Zanglijster							1
	Grote Lijster			1	2		8	7
	Glanskop			1				
	Matkop					1		
	Pimpelmees					1		1
	Koolmees			1	2			
	Boomkruiper					1		
	Kauw							
	Zwarte Kraai	8	6	5	5	5	6	2
	Vink	51	4	59	35	35		
	Keep	5						
	Groenling	1						
Putter	2	16	58	7	3	1	2	
Grote Barmsijs		2				1		
Kleine Barmsijs		1			1			
Kruisbek		20						
Goudvink		1	1					
Geelgors	15	77	117	87	73	2	1	
Rietgors	1							
2018/19	Rode Wouw				1			
	Blauwe Kiekendief		1	1				
	Havik				3			
	Sperwer		1		1			
	Buizerd		1	3	1			
	Torenavalk			1				
	Holenduif			1	2			
	Houtduif		80		5			
	Boomleeuwerik	1			10			
	Veldleeuwerik	9	22	36	3			
	Graspieper	35	10	44	2			
	Grote Lijster	1						
	Koolmees	1						
	Zwarte Kraai			2				

Tabel 8. Vervolg.

winter	soort	nov	dec	jan	feb	feb2	mrt	apr
2018/19	Raaf	1		2				
	Spreeuw		40		12			
	Vink	57	91	111				
	Keep	1	30					
	Groenling				1			
	Putter	1		2				
	Kneu	62	120		100			
	Barmsijs (Grote of Kleine)	1						
	Geelgors	21	5	14	18			
	Rietgors	1		5	1			

Deelgebied Stokkum was in 2017/18 met zeven tellingen (incl. een extra telling in februari) goed voor 37 soorten. Geelgors, Vink, en Putter vormden die winter de top drie van talrijkste soorten. In 2018/19 werden 24 soorten waargenomen tijdens vier tellingen. Vink, Kneu en Graspieper waren toen het talrijkst.

4.2. Toelichting per indicatorsoort

Van de onderzochte soorten zijn Geelgors en Patrijs goede indicatorsoorten om de effecten van het gevoerde beheer en gewaskeuzes te kunnen meten. Om die reden worden deze twee soorten jaarlijks besproken.

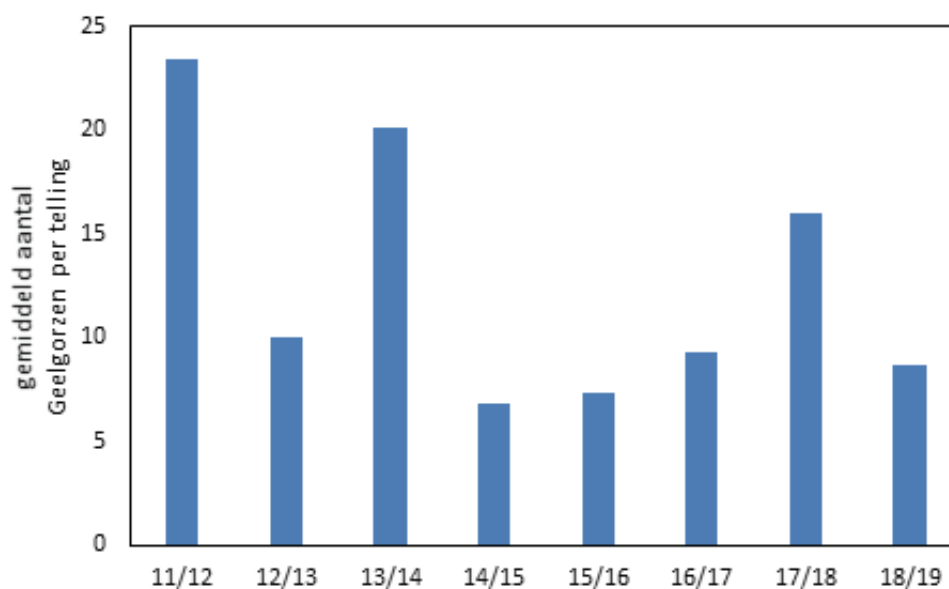
Geelgors

Ontwikkeling over de jaren

In de eerste 'akkerwinter' van 2011/12 werd meteen duidelijk dat de akkers van het Bergherbos een grote aantrekkingskracht hebben op Geelgorzen. Gemiddeld werden per telling per gebied 23 Geelgorzen gezien (figuur 2). In vrijwel alle gebieden werden toen vrij forse aantallen waargenomen; groepen van 30-40 vogels waren eerder regel dan uitzondering, met 81 vogels in december 2011 op de Zeddammerakkers als maximum (tabel 9, linksboven). De omgeving van Beek vormde hierop een uitzondering; daar werd die winter geen enkele Geelgors waargenomen.

In volgende winters zakte dit gemiddelde naar 7-20 vogels per telling. Alleen in de winters van 2013/14 en 2017/18 werden weer aanzienlijke aantallen Geelgorzen geteld (gemiddeld 20, resp. 16 Geelgorzen per telling, tabel 9, figuur 2).

Figuur 2. Gemiddeld aantal Geelgorzen per telling in 2011/12 t/m 2018/19.

Tabel 9. Aantallen van Geelgors per gebied tijdens de maandelijkse tellingen in 2011/12 t/m 2018/19. 'ng' is niet geteld. Daar waar in eenzelfde maand twee tellingen zijn uitgevoerd is het gemiddelde over de twee tellingen weergegeven.

Gebied	2011		2012				2012 2013					
	nov	dec	jan	feb	mrt	apr	nov	dec	jan	feb	mrt	apr
Beek	ng	0	0	0	0	ng	0	0	1	0	1	ng
Loerbeek	15	30	43	45	33	16	1	1	8	0	0	10
Kilder	37	39	41	17	6	7	14	3	14	0	14	4
Braamt	ng	ng	25	24	15	ng	0	ng	0	0	33	0
Zeddam	40	81	27	17	41	36	19	61	78	1	8	36
Stokkum	16	0	48	1	2	ng	17	3	6	0	6	3
Gemiddeld	27	30	31	17	16	20	9	14	18	0	10	11
Totaal	108	150	184	104	97	59	51	68	107	1	62	53

Gebied	2013		2014				2014 2015					
	nov	dec	jan	feb	mrt	apr	nov	dec	jan	feb	mrt	apr
Beek	0	3	13	7	1	3	25	1	0	ng	5	0
Loerbeek	25	2	33	24	25	11	8	7	9	0	7	7
Kilder	16	14	13	11	10	ng	2	6	1	0	5	ng
Braamt	0	1	20	9	ng	ng	0	0	0	7	0	1
Zeddam	11	59	90	119	57	21	62	1	0	9	40	26
Stokkum	1	32	0	12	2	ng	1	0	0	0	0	2
Gemiddeld	9	19	28	30	19	12	16	3	2	3	10	7
Totaal	53	111	169	182	95	35	98	15	10	16	57	36

Gebied	2015		2016				2016 2017					
	nov	dec	jan	feb	mrt	apr	nov	dec	jan	feb	mrt	apr
Beek	8	0	0	0	ng	ng	0	28	6	35	0	ng
Loerbeek	0	1	0	0	0	0	0	1	12	0	0	0
Kilder	1	20	1	17	10	ng	2	11	20	3	4	0
Braamt	0	0	0	ng	0	1	0	0	0	0	0	2
Zeddam	84	29	12	1	16	26	ng	1	0	42	11	20
Stokkum	5	0	0	1	0	3	34	29	30	8	6	ng
Gemiddeld	16	8	2	4	5	8	7	12	11	15	4	6
Totaal	98	50	13	19	26	30	36	70	68	88	21	24

Gebied	2017		2018				2018 2019					
	nov	dec	jan	feb	mrt	apr	nov	dec	jan	feb	mrt	apr
Beek	9	17	99	57 ¹	15	ng	2	2	2	25	ng	ng
Loerbeek	0	4	0	0	1 ²	0	2	9 ³	0	13	0	0
Kilder	5	10	16	0	0	0	1	1	0	1	ng	ng
Braamt	0	0	0	4	0	0	0	0 ³	0	ng	ng	ng
Zeddam	19	2	14	10	5	6	58	26	1	ng	16	ng
Stokkum	15	77	97	80	1	1	21	5	14	18 ¹	ng	ng
Gemiddeld	8	18	38	25	4	1	14	7	3	14	8	0
Totaal	48	110	226	151	22	7	84	43	17	57	16	0

¹ De februarironde is hier begin maart uitgevoerd.

² De maartronde is hier begin april uitgevoerd.

³ De decemberronde is hier begin januari uitgevoerd.

Ontwikkelingen per gebied

Acht telseizoenen op een rij laten duidelijk variatie in aantallen zien, zowel tussen seizoenen als tussen gebieden.

In *Beek* zaten de eerste vijf seizoenen weinig Geelgorzen. In 2016/17 en 2017/2018 werden hier echter substantiële aantallen geteld, met gemiddeld 28 exemplaren in december 2016, 35 in februari 2017 en 99 en 57 in resp. januari en februari 2018. Het daarop volgende seizoen zakten de aantallen weer, met alleen nog in februari gemiddeld 25 Geelgorzen per telling.

In *Loerbeek* werden alleen in de seizoenen 2011/12 en 2013/14 grote aantallen geteld (gemiddeld 30, resp. 20 Geelgorzen per telling); de overige seizoenen waren de aantallen zeer klein (0-6 Geelgorzen per telling).

Hetzelfde beeld, hoewel iets minder extreem, zien we terug in *Kilder* (25, resp. 13 Geelgorzen per telling in 2011/12 en 2013/14; 1-10 Geelgorzen per telling in de overige seizoenen) en in *Braamt* (21, resp. 8 Geelgorzen per telling in 2011/12 en 2013/14; 1-7 Geelgorzen per telling in de overige seizoenen).

In *Zeddam* worden verreweg de meeste Geelgorzen waargenomen. In bijna alle jaren worden hier de seizoensmaxima gescoord en het hoogste seizoensgemiddelde gehaald, behalve in de seizoenen 2016/17 en 2017/2018, toen was Stokkum beter.

Stokkum liet in 2017/18 het beste seizoen voor Geelgorzen zien en ook 2016/2017 was een goed seizoen in dit gebied. Na twee seizoenen nagenoeg te ontbreken werden in deze seizoenen gemiddeld 45, resp. 21 vogels per telling gezien. Het afgelopen seizoen waren de aantallen met 15 vogels per telling weer iets lager, maar nog steeds redelijk.

Het verdient aanbeveling de verspreiding van vogels te koppelen aan gewassen zodat een eventuele correlatie bepaald kan worden.

Ontwikkelingen per seizoen

Het seizoensverloop in 2017/18 leek het meest op het verloop in de eerste 3 winters en in 2016/2017,

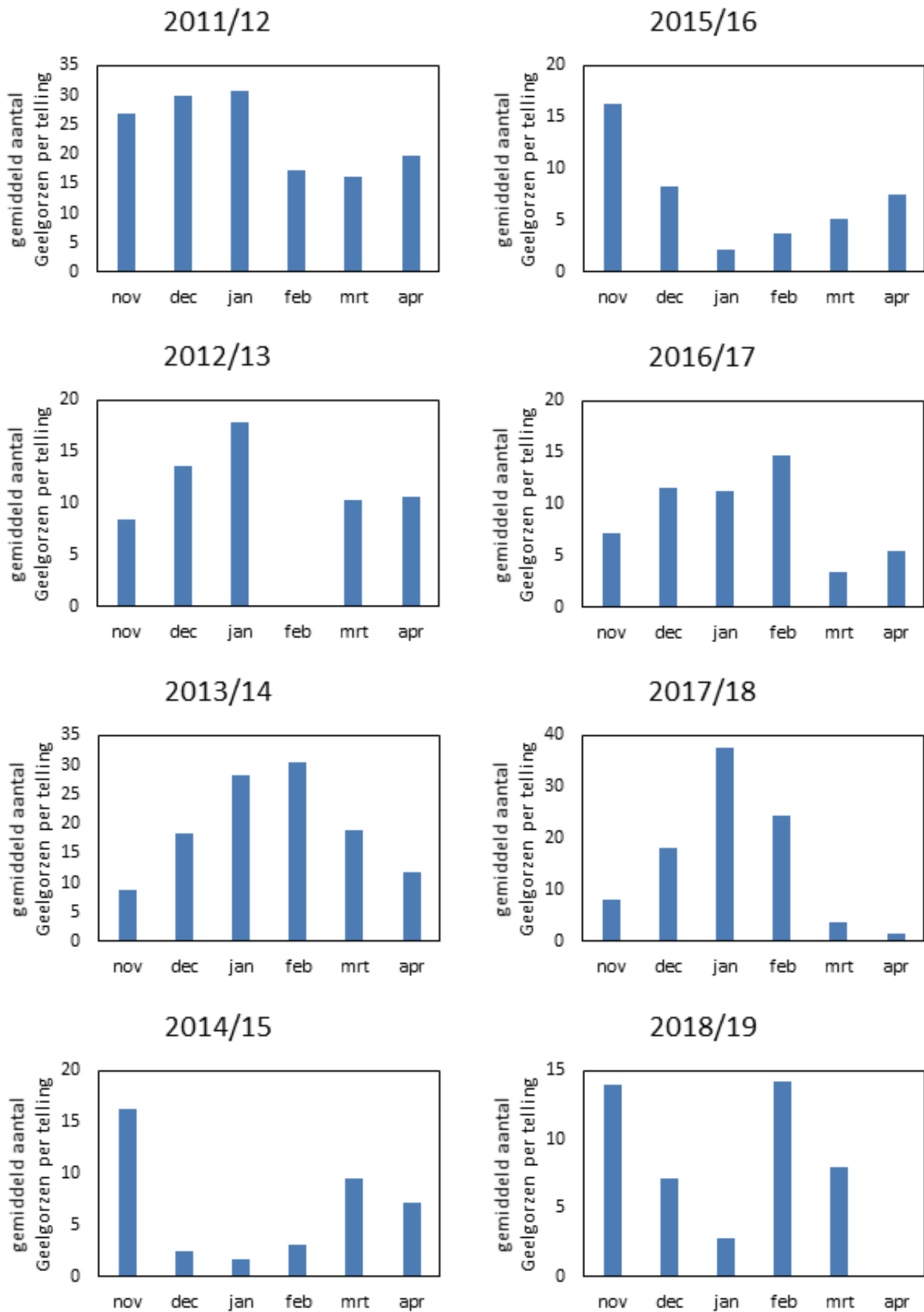
met tot januari/februari oplopende en daarna weer afnemende aantallen.

In april werden nauwelijks nog Geelgorzen geteld. Of dit duidt op verminderde hoeveelheden voedsel of vertrek van Geelgorzen richting broedgebieden met het naderende voorjaar is niet bekend.

Het seizoensverloop in 2018/19 week sterk af van alle overige seizoenen, wat deels te maken kan hebben met ontbrekende tellingen in vooral maart en april. Hoewel het hier om gemiddelde aantallen per telling per maand gaat (waardoor ontbrekende tellingen niet mee doen en het gemiddelde dus niet omlaag halen), zijn de maandgemiddelden in maart gebaseerd op maar 2 gebieden (Loerbeek en Zeddam) en in april op maar één gebied (Loerbeek). Gebiedseffecten kunnen hier dus een grote rol spelen. Ook in februari ontbreken gegevens van twee gebieden (Braamt en Zeddam).

In de maanden november, december en januari (met gegevens uit alle gebieden) komt het seizoensverloop het beste overeen met het verloop in de seizoenen 2014/15 en 2015/16: vanaf november afnemende aantallen, met een minimum in januari (figuur 3). Dit patroon duidt mogelijk op een geringe voedselbeschikbaarheid in de winter. Veel Geelgorzen hebben het gebied met het invallen van de winter verlaten en keren pas weer terug bij aanvang van het broedseizoen. In 2014/15 heeft vermoedelijk de enorme muizenpiek in 2014 de voedselbeschikbaarheid voor Geelgorzen sterk verminderd (Klaassen 2015b). In 2015/16 zijn vervolgens door omstandigheden de geplande beheersmaatregelen nauwelijks uitgevoerd. De akkers lagen er vergeleken met eerdere winters erg kaal bij, met nauwelijks ruige randen en overstaand graan (Klaassen 2016b). Er viel kortom voor Geelgorzen weinig te halen. Dit is ook zichtbaar in de aantallen van de andere soorten. Ook in 2018/19 waren er veel muizen aanwezig, waardoor de situatie waarschijnlijk veel lijkt op die in 2014/15.

Een laatste factor waar rekening mee moet worden gehouden is verstoring door loslopende honden. Dit effect zou in verdere analyses nader kunnen worden bekeken.

Figuur 3. Gemiddelde maandelijkse aantallen Geelgorzen per telling voor alle deelgebieden samen in 2011/12 t/m 2018/19.

Patrijs

Tijdens de akkervogeltellingen in het winterhalfjaar van seizoen 2018/19 zijn alleen in maart op de Zeddammerakkers 2 Patrijzen waargenomen. Vergeleken met het voorgaande seizoen is dit een laag aantal, maar het komt goed overeen met de andere seizoenen (tabel 10). Alle waarnemingen tot nu toe stammen uit april, maart en februari, behalve twee waarnemingen van een klucht van 7 Patrijzen in Kilder in januari 18. In november en december zijn nog geen enkele keer Patrijzen gezien. Dit past in het beeld van de eerder geopperde suggestie dat de lokale broedvogels vermoedelijk elders overwinteren (behalve dus in 2017/18) en pas weer in het gebied verschijnen als de broedtijd nadert.

Op de Zeddammerakkers, die in meerdere jaren zijn geïnventariseerd, was tot 2017 een afname zichtbaar (tabel 11 & Klaassen 2016b). In 2016/17 werden geen Patrijzen vastgesteld in het gebied, maar vlak buiten het proefvlak is wel een paar Patrijs met pas uitgevlogen jongen waargenomen. Dat de soort zich succesvol voortplant in het gebied stemt hoopvol. Gezien de resultaten van de wintertellingen in 2017/18 (een klucht van 9 individuen in februari) en 2018/19 (2 Patrijzen) is de Patrijs in elk geval nog niet volledig verdwenen uit het gebied.

Tabel 10. Aantallen van Patrijs tijdens de maandelijkse wintertellingen in 2011/12 t/m 2018/19 (jaartotalen).

Soort	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17	2017/18	2018/19
Patrijs	7	0	2	2	0	0	26	2

Tabel 11. Aantallen van Patrijs als broedvogel op de Zeddammerakkers in 1997 t/m 2017 (territoria).

NB. In 2017 is net buiten de grenzen van het BMP-plot een territorium van Patrijs vastgesteld.

Soort	1997	1999	2000	2001	2005	2010	2016	2017
Patrijs	2	3	2	2	1	2	0	0

Literatuur

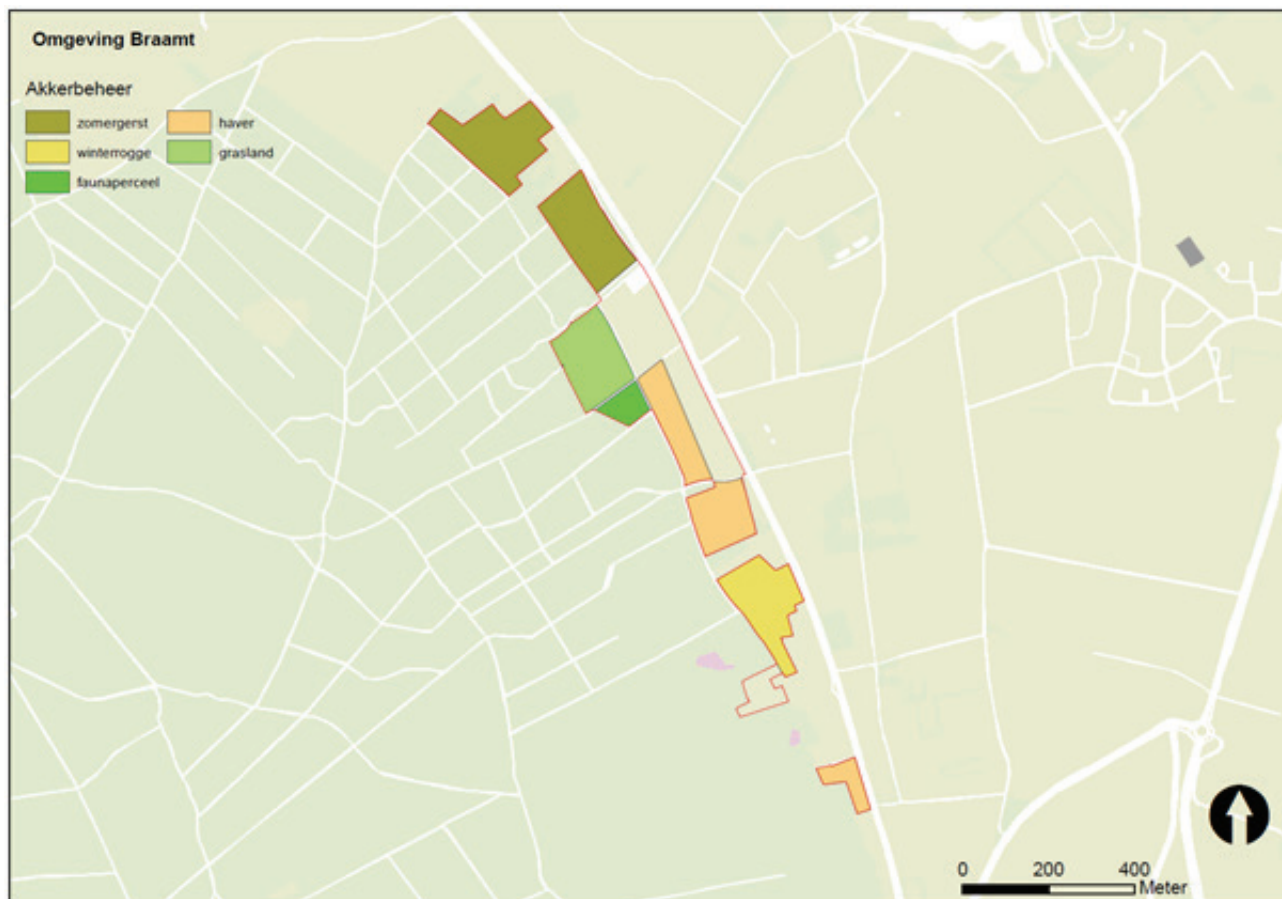
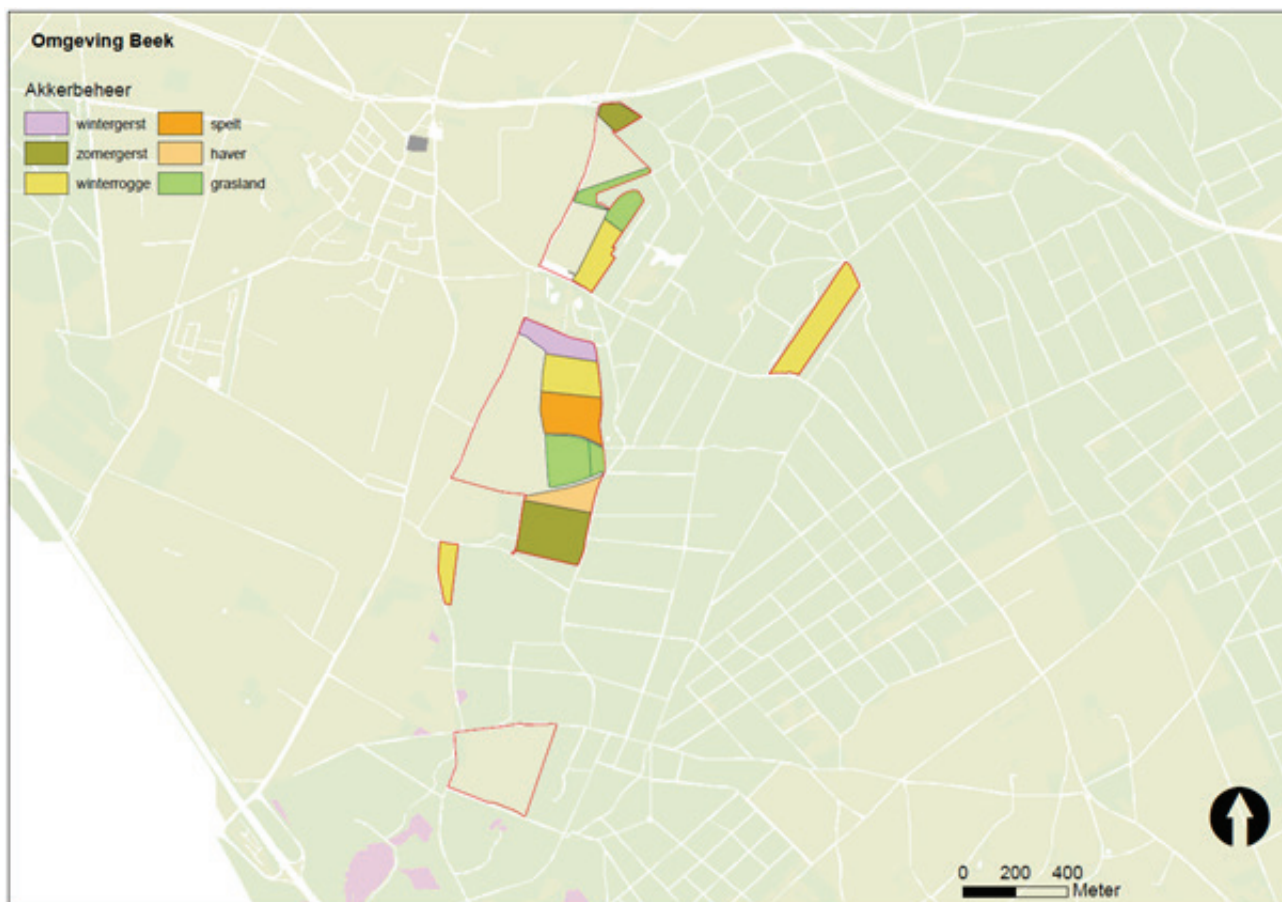
- DE BOER V. 2011. Ontwikkelingen van de broedvogels in het Bergherbos (Gld) in 1986-2011. Sovon-inventarisatierapport 2011/20. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen
- KLAASSEN O. 2012. Akkervogeltellingen op de akkers van het Bergherbos in de winter van 2011/12. Sovon-rapport 2012/41. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- KLAASSEN O. 2013. Akkervogeltellingen op de akkers van het Bergherbos in de winter van 2012/13. Sovon-rapport 2013/64. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- KLAASSEN O. 2014. Akkervogeltellingen op de akkers van het Bergherbos in de winter van 2013/14. Sovon-rapport 2014/41. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- KLAASSEN O. 2015. Roofvogels en enkele karakteristieke en schaarse soorten van het Bergherbos in 2014. Sovon-rapport 2015/17. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen
- KLAASSEN O. 2015b. Akkervogeltellingen op de akkers van het Bergherbos in de winter van 2014/15. Sovon-rapport 2015/25. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- KLAASSEN O. 2016a. Akkervogeltellingen op de akkers van het Bergherbos in de winter van 2015/16. Sovon-rapport 2016/58. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- KLAASSEN O. 2016b. Broedvogels van de akkers van het Bergherbos in 2016. Sovon-rapport 2016/46. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
-

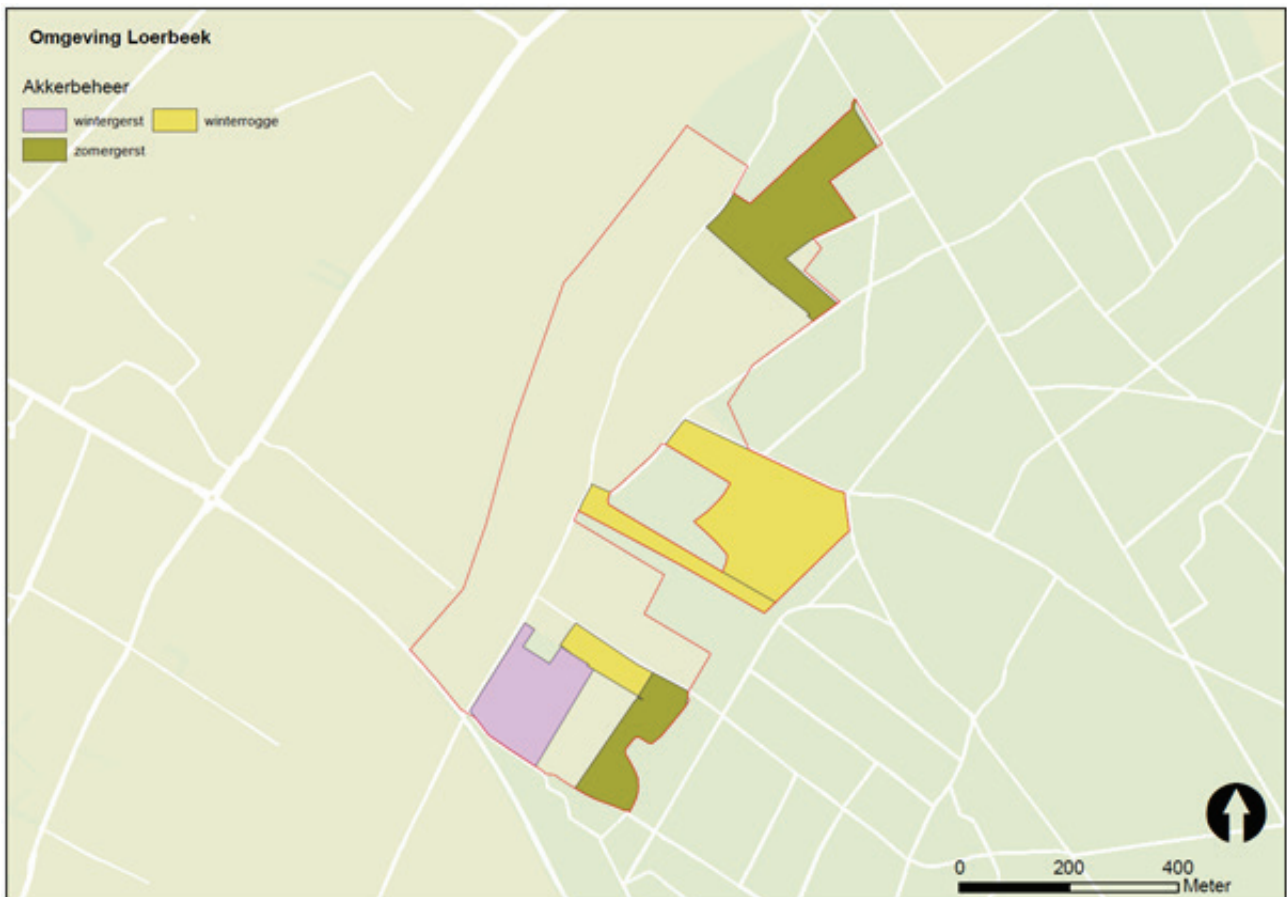
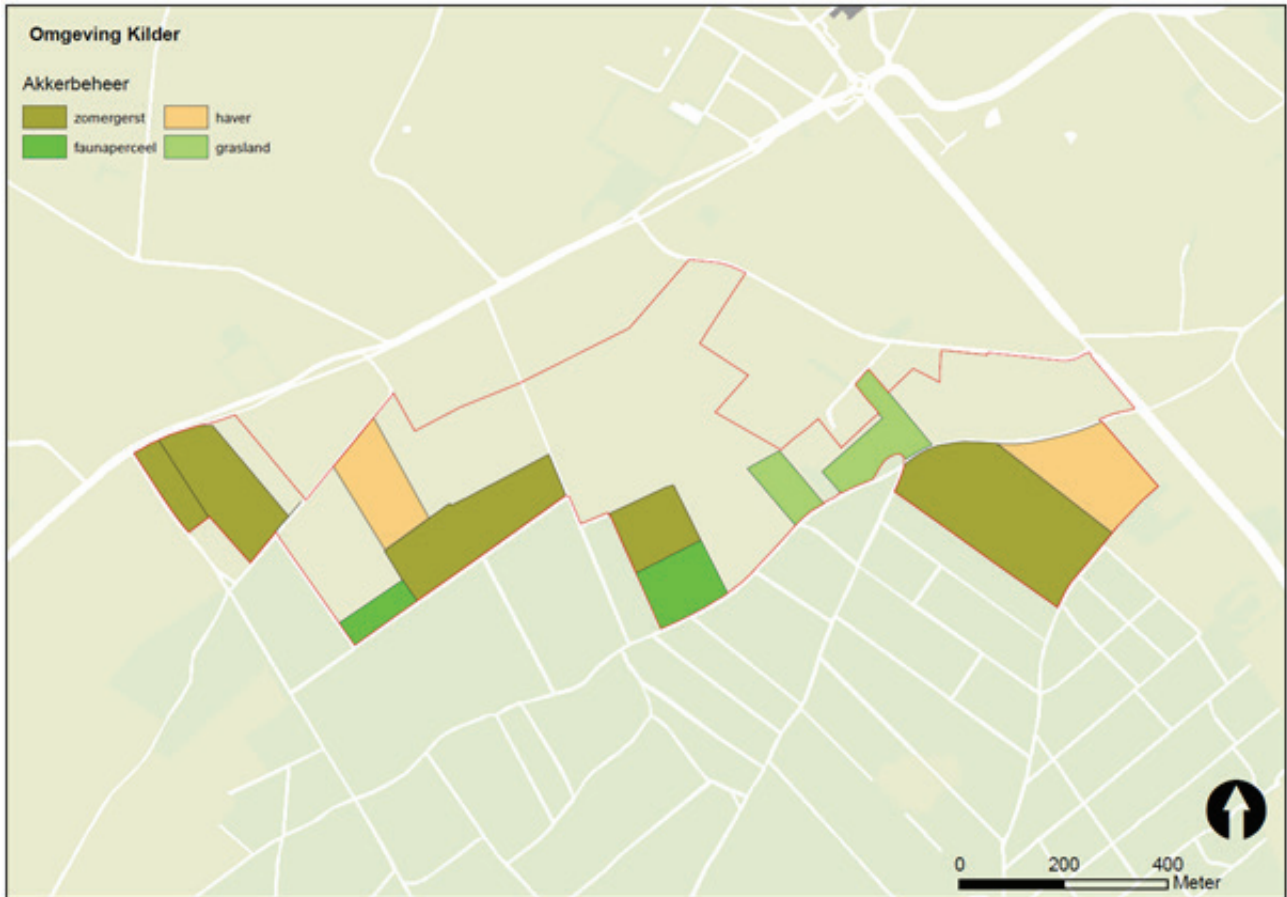
Bijlagen

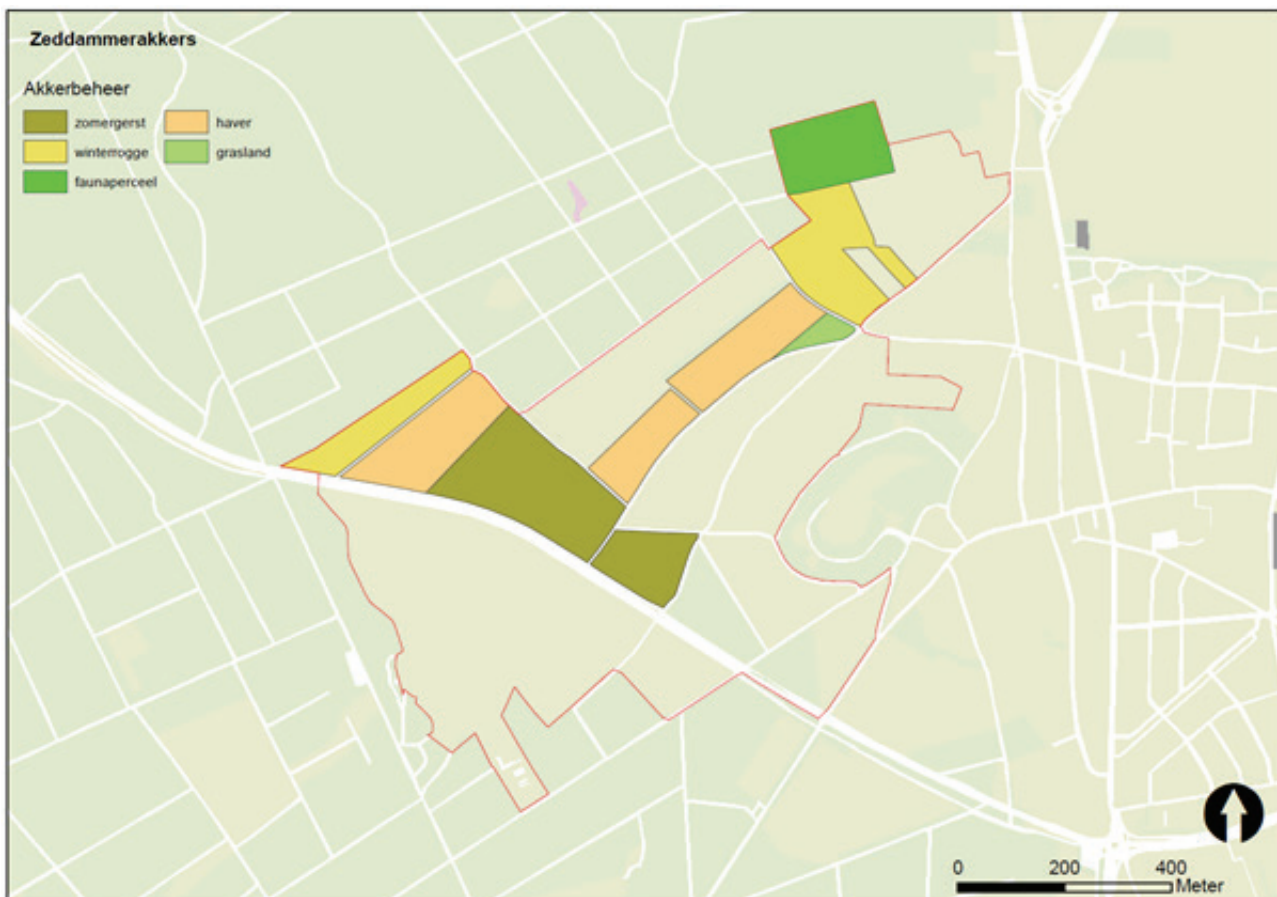
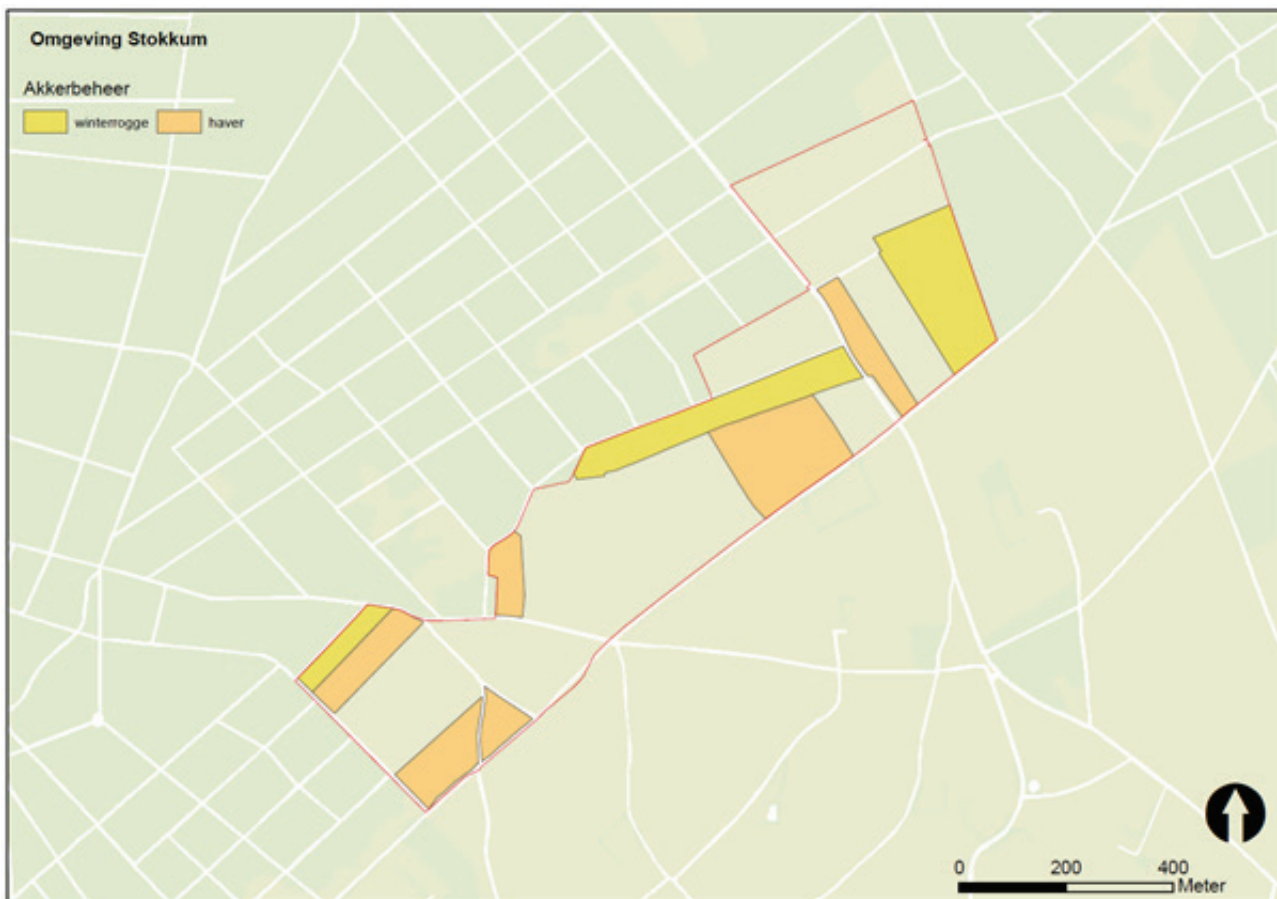
Bijlage 1. Onderzochte soorten

Soort	Afk.	Soort	Afk.
Grote Zilverreiger	GrZi	Veldleeuwerik	VL
Blauwe Reiger	BlR	Graspieper	Gp
Ooievaar	Ooi	Gele Kwikstaart	GKw
Knobbelzwaan	KZ	Heggenmus	HM
Kleine Zwaan	KLZ	Paapje	Paap
Wilde Zwaan	WZ	Roodborsttapuit	RT
Rietgans	Rga	Tapuit	Ta
Kolgans	Kga	Merel	Me
Grauwe Gans	Gga	Kramsvogel	KV
Soepgans	SoeG	Zanglijster	Z
Bruine Kiekendief	BrK	Koperwiek	KW
Blauwe Kiekendief	BlK	Grote Lijster	GL
Grauwe Kiekendief	GrK	Klapekster	KLE
Havik	Ha	Gaai	Gaai
Sperwer	Sp	Ekster	E
Buizerd	Bui	Kauw	Ka
Torenvalk	TV	Roek	Ro
Slechtvalk	SlV	Zwarte Kraai	ZKr
Patrijs	Pa	Raaf	Rf
Kwartel	Kw	Spreeuw	S
Fazant	Fa	Huismus	H
Kwartelkoning	KwK	Ringmus	RM
Kievit	Ki	Vink	V
Wulp	Wu	Keep	Keep
Holenduif	Hol	Groenling	G
Houtduif	HD	Putter	Pu
Turkse Tortel	TT	Kneu	Kn
Zomertortel	ZoT	Goudvink	Gv
Velduil	VU	Geelgors	GG
Groene Specht	GS	Rietgors	RG

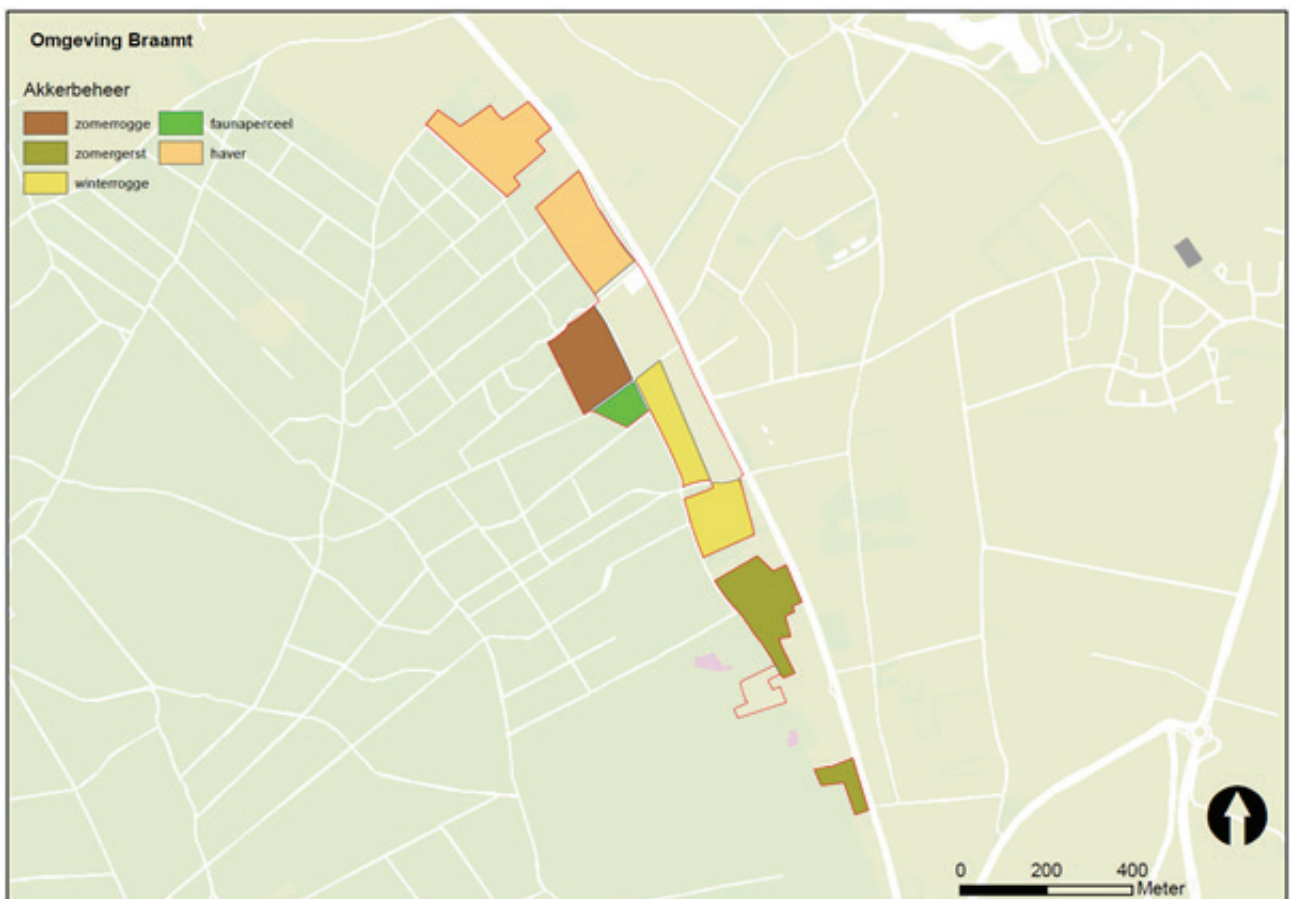
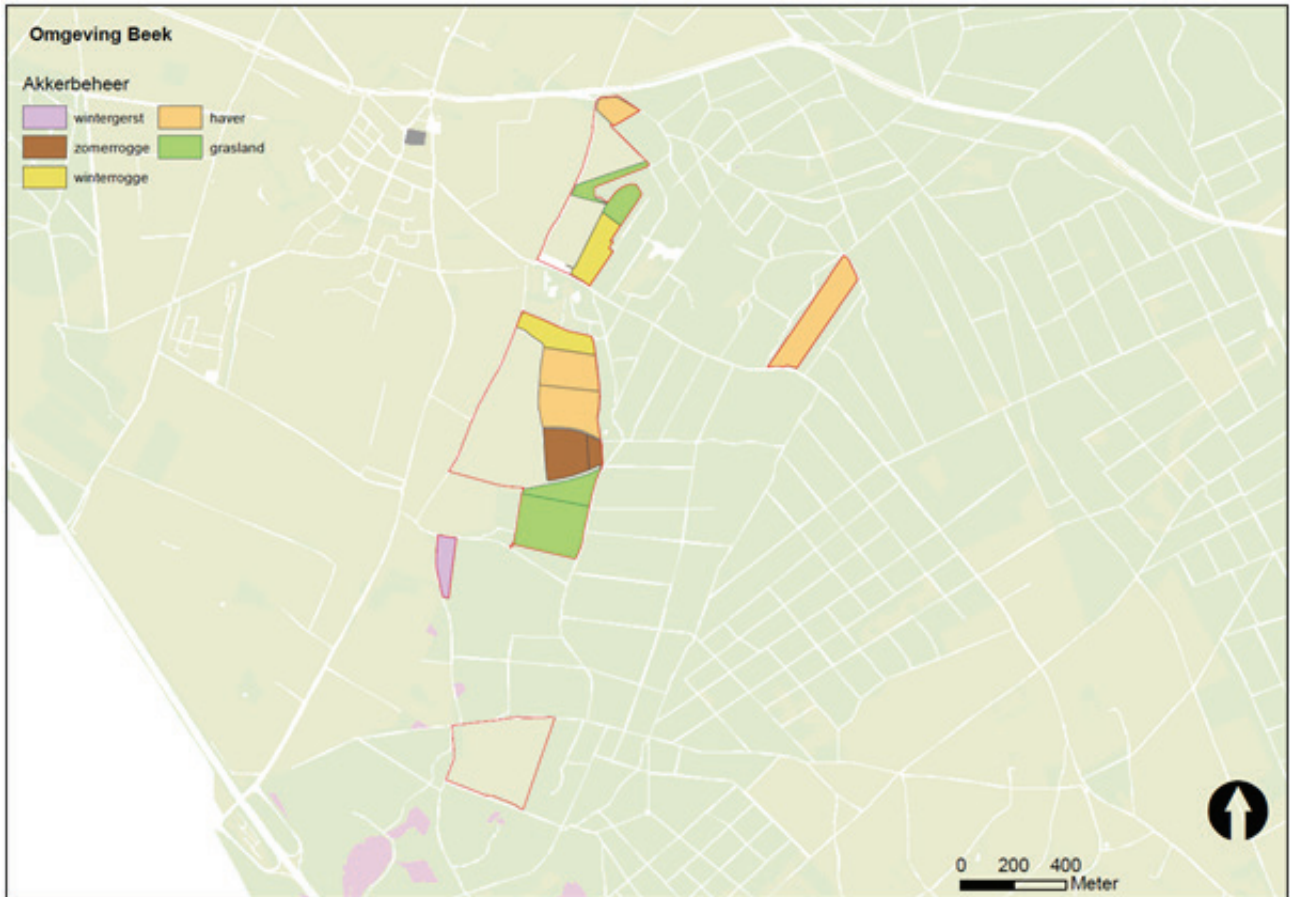
Bijlage 2. Gewaskaarten seizoen 2017/18

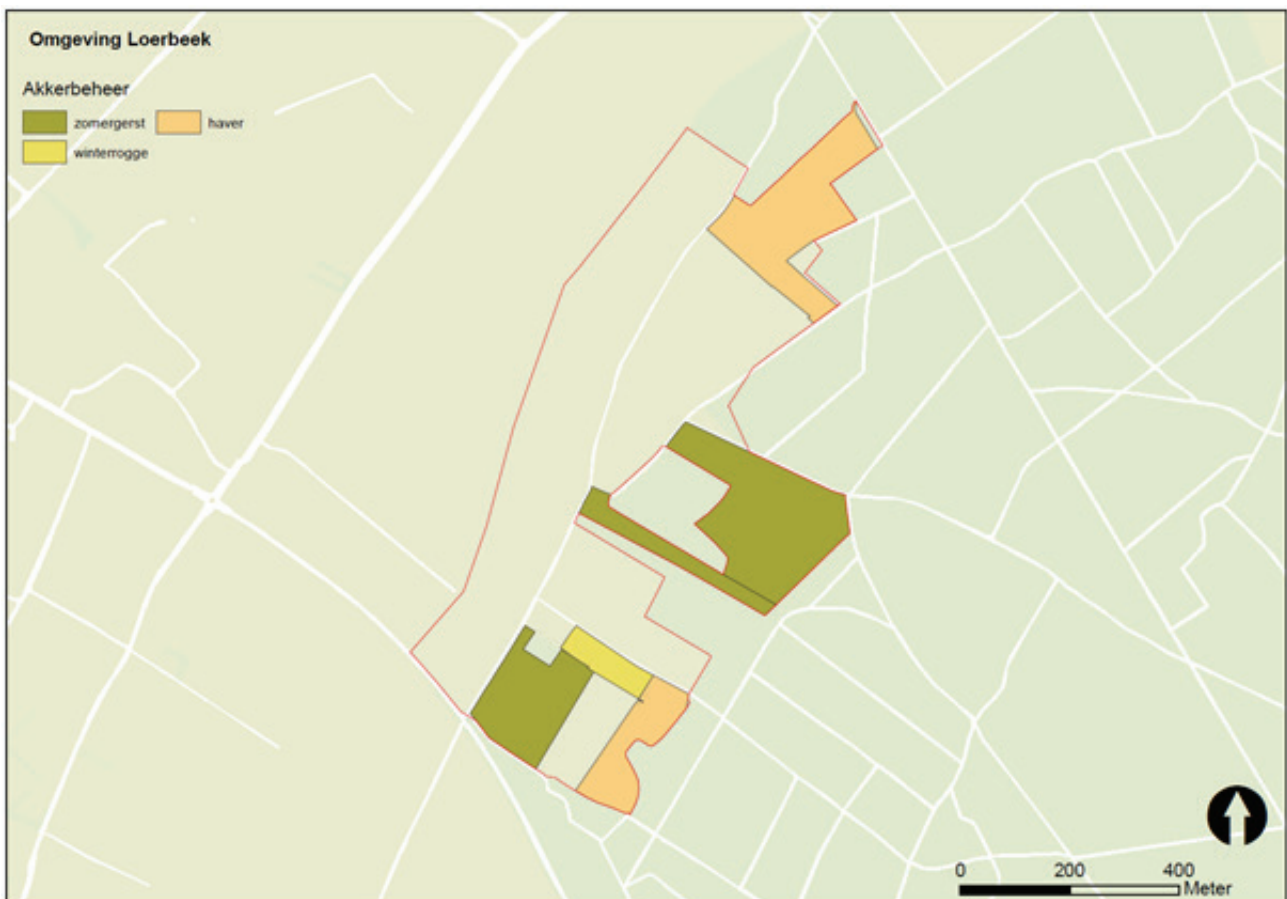
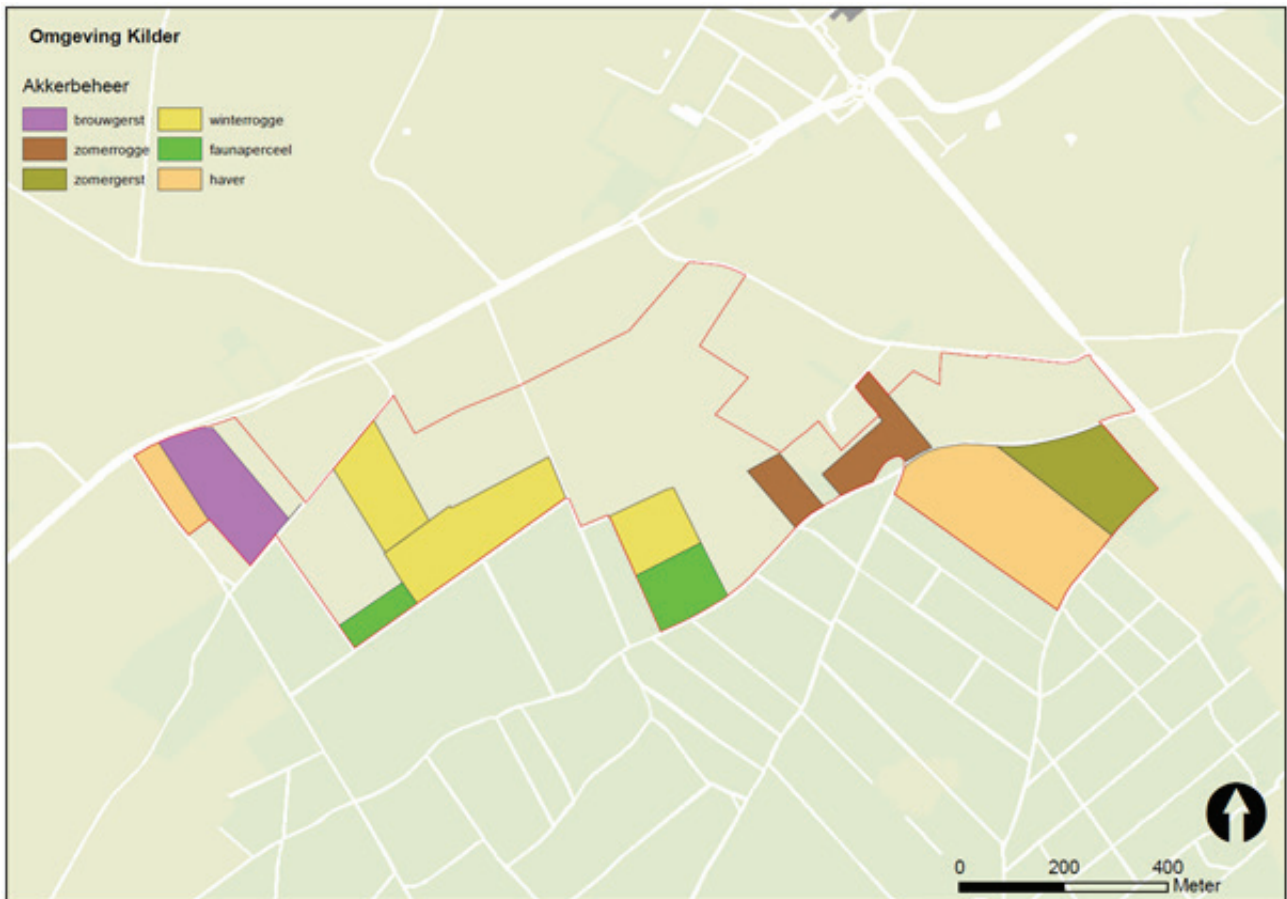

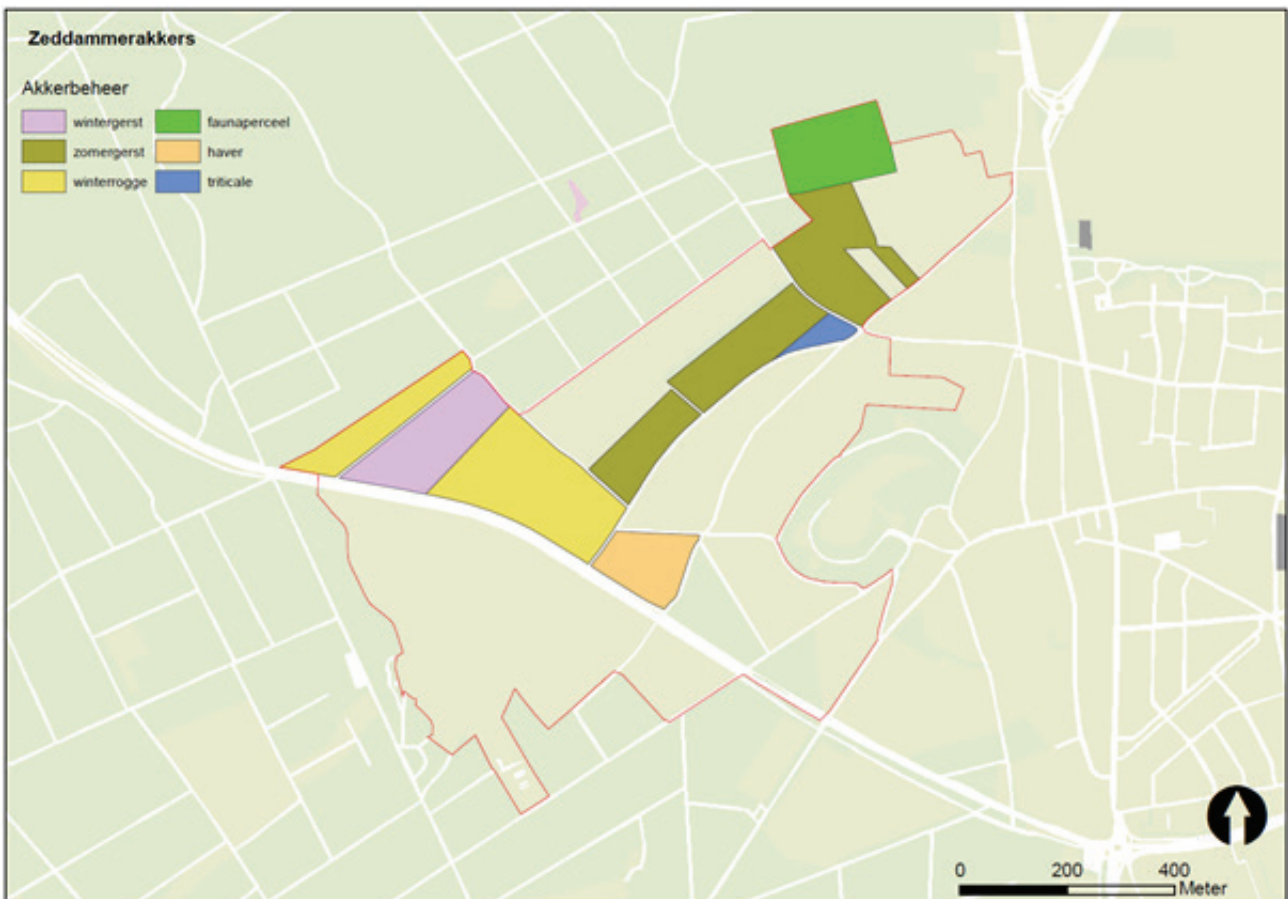
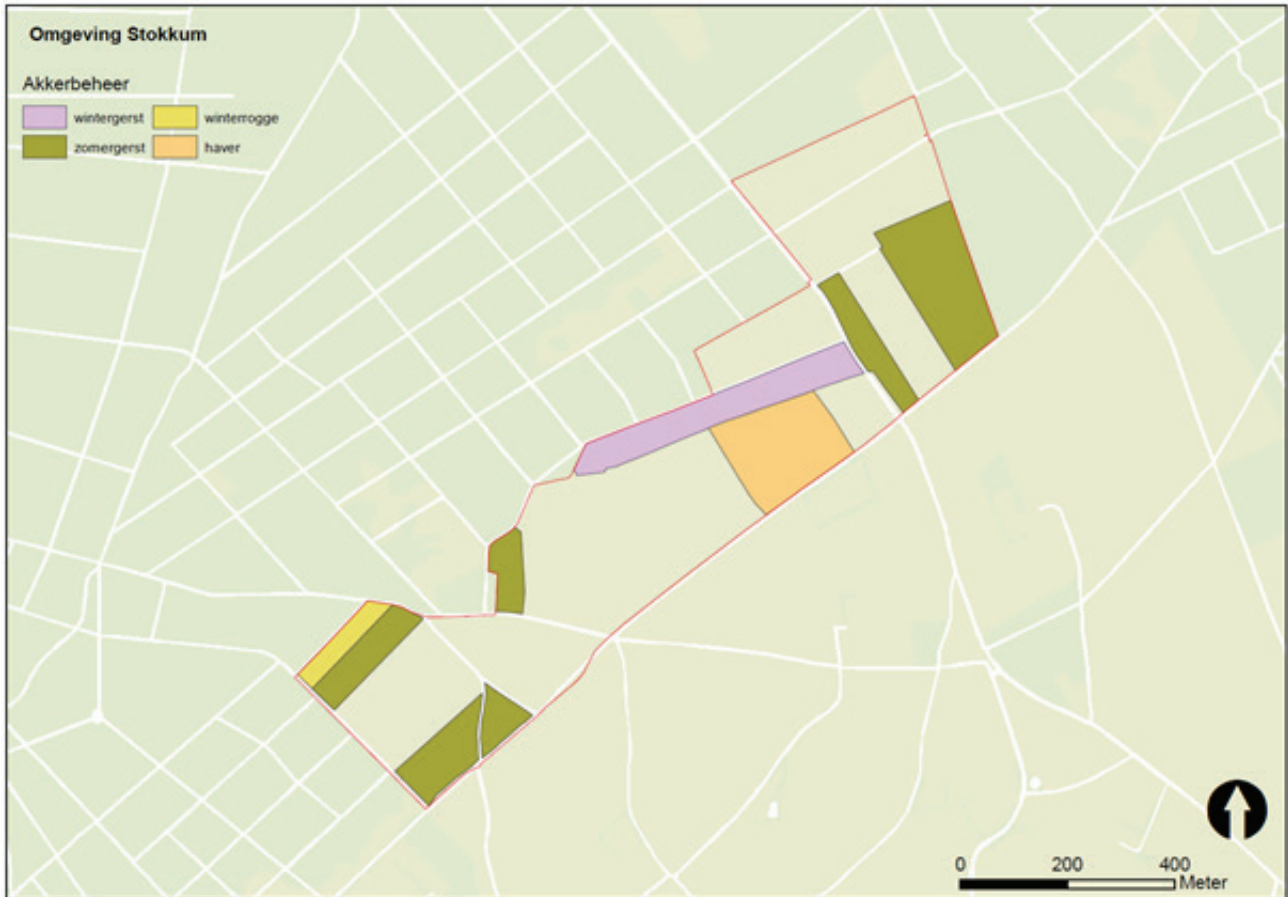

Bijlage 3. Gewaskaarten seizoen 2018/19

In opdracht van

Sovon Vogelonderzoek Nederland

Postbus 6521
6503 GA Nijmegen
Toernooiveld 1
6525 ED Nijmegen
T (024) 7 410 410

E info@sovon.nl
I www.sovon.nl

